

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT REFORMJÁRÓL.

A középiskolai tantervnek legújabbán befejezett újjászervezése után természetes dolog, hogy a tanügyi közvélemény a középiskolai tanulmányok betetőzéseül szolgáló érettségi vizsgálat újjászervezésével kezd foglalkozni s ezt az intézményt a szerzett tapasztalatoknak megfelelő módon kívánja átalakítani.

E tekintetben különösen figyelemre méltók azok az indítványok, melyeket 1802 december 10-én a budapesti tanári körben tartott előadásának záradékául *Rados Ignác* terjesztett elé és azok az indítványok, amelyeket *Kardos Albert* fejtett ki a Tanáregyesületi Közlöny január 21-iki számában közölt rövid és mégis beható cikkében.

Az érettségi vizsgálat intézménye idegenből származott hozzánk; tudtommal az Organisations-Entwurf szervezte azt nálunk. Minthogy az érettségi vizsgálat vagy egy hozzá hasonló intézmény minden művelt nemzetnél, mint a középiskolai tanítás méltó befejezése szervezve van, azzal elintézettnek tekinthetjük azt a kérdést, vajjon az érettségi vizsgálat fentartandó-e vagy sem. Ezt annyival is inkább megtehetjük, mert Európaszerte általában minden egyetem a főlvételnél megköveteli az érettségi bizonyítványt s ifjúságunkat a külföldi egyetemek látogatásától visszatartani, nemzeti elszigeteltségünk miatt sem volna tanácsos. Így tehát mindazon terhek, kellemetlenségek, lelki és testi izgalmak dacára, melyek az érettségi vizsgálatnak elkerülhetetlen attribútumai, annak föltétlen fentartása mellett kell nyilatkoznunk.

Az iskola falai közül az életbe való kilépés mindenkor erős zökkenéssel jár. Ezt a zökkenést nagy mértékben enyhíti az, ha még az iskola falai között történik; más szóval: az érettségi vizsgálat megtartásának kötelezettsége és joga föltétlenül a középiskolát illeti meg s azt bármilyen, talán épenséggel kényelmi szempontból más fórumra átruházni épen a tanuló ifjúságnak jól felfogott érdekében fölötte veszedelmes volna.

Az érettségi vizsgálatnak tehát egy, a rendes osztályvizsgálatoktól különböző és különálló vizsgálatnak kell maradnia, melynek célja, úgy mint azt érettségi utasításaink helyesen megjelölik: kipuhatolni, vajjon a vizsgálatra jelentkező tanuló bir-e az általános műveltség és tárgyismeret azon mértékével, mely tőle a középiskolai tanterv szerint megkövetelhető s így az értelmi fejlettség oly fokán áll-e, mint a főiskolai tanulmányokra szükséges?

Az érettségi vizsgálatnak ily módon körvonalazott céljában benne foglaltatik a döntés egy oly kérdésre nézve, mely az érettségi vizsgálati reformot égető szükségé teszi s a melynek sikeres megoldása a vizsgálattal járó és immár elviselhetetlen bajok legtöbbjét megszüntetné.

Nálunk ezt a vizsgálatot a középiskolai törvény 33. §-a alapján kellett szabályozni s a reálistiskolákra is kiterjeszteni. Ez a szabályozás az 1884. évi 10288. sz. rendelettel kiadott utasításokban történt meg, melyek utóbb a latin nyelvre vonatkozólag némi módosításokat szenvedtek. Azért mondom, hogy *szenvedtek*, mert ezeket a módosításokat a fentebb körvonalazott céllal ellentétben állóknak tartom, amennyiben szerény nézetem szerint nem arra kell törekednünk, hogy a vizsgálat színvonalát lerántjuk, hanem ellenkezőleg arra, hogy azt a kellő magasságra emeljük. Különbözik ez az intézkedés okozati összefüggésben áll azzal az általános törekvéssel, mely nálunk az utóbbi években következetesen a középiskolák szellemi színvonalának alászállításán fáradozik.

Ennek a törekvésnek is megvan a maga oka. Azok a humanitárius szempontok, melyeknek hangoztatása a törekvést tetszetőssé teszi, csupán arra jók, hogy egyrészt megszerezzék számára a siker érdekében nélkülözhetetlen népszerűséget, másrészt, hogy a valódi szándékról a figyelmet eltereljék. A valódi szándék pedig — nézetem szerint — az, hogy a középiskola egész szelleme utólagosan összehangzásba hozassék az 1883. évi I. törvénycikkkel, az úgynevezett kvalifikacionális törvényvel, mely nagy meggondolatlansággal igen sok alsórendű közpályára előfeltételül az érettségi vizsgálatot szabta meg. Nehogy az érettségi vizsgálat magasabb színvonalára ezeket a pályákat elnéptelentse, ennél fogva az érettségi vizsgálat színvonalát kell alább szállítani, tekintet nélkül arra, hogy ezzel együtt magának a középiskolák tanulmányi színvonalának is szükségképen alábbra kell hanyatlania.

Minden olyan intézkedés, mely a középiskola eszméjével, valódi rendeltetésével ellentétes, kell, hogy antagonizmust teremtsen. Ez az antagonizmus nálunk ez idő szerint már valóban tűrhetetlen.

Fokozza ezt az a körülmény, hogy az egyévi önkéntességi jog elnyerése is általában az érettségi bizonyítványhoz van kapcsolva. A hadseregnek ez a követelése határozottan túlzott: mert a hadapródiskola nem tekinthető egyenrangúnak a középiskolával. Hogy a hadsereg a tisztii hivatás betöltésére alkalmas, de különben iskolázatlan ifjak szolgálatától el ne essék, mellesleg úgy segített magán, hogy az önkéntességi jogot megadó vizsgálat intézményét rendszeresítette; de a középiskolának hurcolnia kell azt a ballasztot, mely a középiskolai

tanulmányokra alkalmatlan, de a hadsereg céljainak megfelelő elemek odatódulása révén szakad a nyakába.

Addig, amíg egyrészt a qualificationális törvényt észszerűen nem reformálják, másrészt a középiskolának a hadsereghez való viszonyát kellő módon nem szabályozzák, az érettségi vizsgálatnak kielégítő reformjára gondolni sem lehet.

Oda kell törekednünk, hogy az önkéntességi jog elnyerése a középiskola VI. osztályának vagy egy ezzel egyenlő képesítést adó iskolának — itt az észszerű tantervvel megreformált polgári iskolára gondolok — sikeres elvégzéséhez köttessék. Ez a követelés igazságos és összhangzatban áll a hadsereg jelenlegi intézményeivel és kiegészítő intézkedéseivel.

A qualificationális törvényt illetőleg pedig oda kell törekednünk, hogy a jogvégeztséget nem igénylő pályák a középiskoláknak legfőbb VIII. osztályát sikeresen elvégzett tanulók előtt nyitva álljanak s így az érettségi bizonyítvány kizárólag a felsőbb, tudományos pályák megkezdésére adjon jogosítást.

Ha ily módon megszabadultunk a hivatlanok nagy tömegétől, akkor visszaadtuk a középiskolát valódi rendeltetésének s akkor a kellő alapon állva, tovább tanácskozhatunk az érettségi vizsgálat reformálása felől.

Mert amint a dolgok most állanak: a középiskola a tanulókat nem a felsőbb tudományos pályák számára készíti elő, hanem kizárólag az élet számára. Már pedig a középiskolának nem lehet kizárólagos feladata, hogy hasznavehető adótárnokokat, telekkönyvvezetőket és vámtisztteket neveljen. Mellesleg ezt a szolgálatot is megteheti, de ez nem lehet kizárólagos célja. Az iskola mindig a tanulók többségének szellemi színvonalához alkalmazkodott, az ezen felülemelkedő kisebbség valósággal az iskola dacára, annak ellenére emelkedik arra a magasabb színvonalra, amelyig eljut.

Ezek után fejtegetéseimet akár be is fejezhetném; mert kifejezést adtam annak a köztudomású dolognak, hogy minden az érettségi vizsgálatlal kapcsolatos anomáliának kettős az oka: a qualificationális törvény és az önkéntességi jog és mert az intézmények lényegét tartalmuk teszi, nem pedig alakjuk. Amiket ezentúl még fölemlíték, azok mindannyian másod-, sőt talán tizenkettedrangú körülmények lesznek.

Érettségi utasításaink sorrendjét követve, először a 4. §-nál állapodom meg, amely szerint: a vizsgálatra jelentkezés után az igazgató a VIII. osztály tanáraival értekezletet tart, azon célból, hogy a kétes előmenetelű tanulóknak az érettségi vizsgálatról való visszalépést javasolja. Az ily javaslatot az illető tanulók szüleivel az igazgató mindenkor közölni tartozik. Az értekezlet azonban a vizsgálatról senkit el nem tilthat.

Ez, az önmagában ellenmondásos intézkedés mint fölösleges, az érettségi bizottság pártatlan ítélkezését befolyásoló, gyakran a jogosult kritikát provokáló, egyszerűen törlendő.

A 17. §. az írásbeli dolgozatok döntő befolyását szabályozza. Intézkedései ismeretesek s ezért a paragrafust szó szerint nem idézem. Annak megítélésére, hogy a tanuló bir-e az általános műveltség és tárgyismeret azon mértékével, mely tőle a középiskolai tanterv szerint megkövetelhető, az írásbeli dolgozatokat föltétlenül szükségeseknek tartom. De ha a dolgozatok a maguk összességében bíráltnak el, akkor fölöslegesnek tartom azt, hogy egyikük vagy másikuk nem sikerülte a tanulót a szóbeli vizsgálatról elzárja. E helyett ésszerűbb volna oly intézkedést tenni, hogy ha a bizottság a tanuló összes dolgozatainak egybevetése alapján [arra a meggyőződésre jut, hogy a tanuló nem bir az általános műveltség és tárgyismeret kellő mértékével, akkor az illető tanulót nem bocsátja szóbeli vizsgálatra.

Erre az intézkedésre a kellő jogalapot még abban is megtaláljuk, hogy minden dolgozat elkészítésére a nyugodt munkának öt órája áll a tanuló rendelkezésére, holott a szóbelin a felelet megkonstruálása csak percek kérdése. A dolgozatok elbírálása alapján hozott kedvezőtlen ítélet reparatiója legalább is félév múlva s ekkor is utolsó ízben volna megengedendő.

Hasonlóképen megadnám a bizottságnak azt a jogot is, hogy az írásbeli dolgozatok alapján az azokon szereplő bármely tárgy szóbeli vizsgálata alól a tanulót kivételesen fölmenthesse. Különösen akkor, ha a tanuló erre a kedvezményre egész eddigi tanulói pályája alapján érdemesnek mutatkozik. Ezzel az intézkedéssel a dolgozatok megtartanak az őket megillető jelentőséget, de az utasítások 17. §-a elveszitené kellemetlen élet, mely abban fekszik, hogy a tanuló elől az út egyetlen egy dolgozat és pedig egy bizonyos dolgozat alapján is elzáródhatik.

Eddigi fejtegetéseimből az következik, hogy én az érettségi vizsgálat szellemi színvonalának emelését tartom szükségesnek; mert ezzel együtt a középiskolai tanítás színvonalának emelkedése is bekövetkenék. Akik érettségi vizsgálatokon részt vettek, ennek szükségét bizonyára érezni fogják. Különben ez a követelmény már átment a tanítással foglalkozóknak köztudatába; azonban természeténél fogva épenséggel nem mondható népszerűnek.

Hogy az érettségi vizsgálatok színvonala oly siralmasan alacsony, annak oka többek közt magukban a tanároknak is fekszik, akik nem veszik figyelembe az utasítások 21. §-ának rendelkezését. E szerint ugyanis: a kérdések oly módon teendők fel, hogy az adott feleletekből megítélhető legyen, vajjon a tanuló a tananyag fontosabb részei fölött önállóan rendelkezik-e s képes-e önálló gondolkodásra?

A tanügyi kormány 1895-ben 51301. sz. alatt kiadott rendeletében szükségesnek tartotta a tanárokat erre újólag figyelmeztetni, amennyiben ezen rendeletével különösen int a kérdések helyes föltevésére és óv a folytonosan istápoló, útbaigazító, aprólékos és közbevetett kérdésektől, az ú. n. szájbaadástól s általában a tanulónak az érettségi vizsgálaton ily kérdések által való gyámolító vezetésétől.

Ebbe a hibába mindnyájan beleesünk és pedig kettős oknál fogva. Ugyanis az érettségi vizsgálat a tanár tanítási eredményének a tanügyi főhatóság és a nyilvánosság előtt való bemutatása; másrészt az ilyen cselekvésre rávisz a tanítványainkkal szemben köteles jóakarát. Ha azonban a feladandó kérdéseket kellő módon stilizáljuk, saját türelmetlenségünket és izgatottságunkat féken tartjuk s a tanuló feleleteit higgadtan megvárjuk, akkor az érettségi vizsgálatokon bizonyára több tanuló fog elbukni, mint eddig, de ennek színvonala a kellő magaslatra fog fölemelkedni.

Rados indítványai közt a compensatio is szerepel. Erre vonatkozólag teljesen osztozom *Kardos* collegámnak véleményében, aki arról így nyilatkozik: «Mivelhogy a vizsgáló bizottság nincs kötve a szaktanárok véleményéhez, hanem legjobb belátása és meggyőződése szerint fontolgatja az egyes feleletek értékét és így alkotja meg a vizgázó egész értelmi fokára vonatkozó ítéletet, éppen azért fölöslegesnek tartom a compensatio kérdésének tételes szabályozását. Veszedelemes volna, ha maga a szabályzat mondaná ki, hogy az egyik tárgyból mutatkozó tudatlanságot ellensúlyozhatja a másik tárgyból tanúsított-készség. Valóságos spekulációra indítaná ez a mi tanulóinkat, hogy az érettségi vizsgálat terhéből mennyit és hogyan rázhatnak le minden baj nélkül.

Ennek az erkölcstelen eljárásnak még a gondolatát sem szabad fölkelteni a komoly köteleességteljesítés alól ugyis menekülni szerető ifjainkban.

Különben, ha visszatetszik most az utasításnak az a §-a, mely az írásbeli dolgozatok közt sorrendi különbséget állapít meg, mennyivel inkább fokozódnék ez a visszatetszés, ha a tantárgyak közt állapítaná meg a fontosság szerint haladó sorrendet!

A vizsgálaton szereplő tantárgyakat sem nem tartom megszorítandónak, sem pedig nem járulnék hozzá ahhoz, hogy az eddigiek közül egyik-másik elmaradjon.

Sőt inkább, a tanulók szellemi színvonala, általános műveltsége érdekében szükségesnek tartanám, hogy a történelem a világtörténelem legkimagaslóbb korszakainak felölelésével kiegészíttessék, hogy az emberiség fejlődésének legfőbb mozzanatai, a tudományok és művészetek haladásának elsőrangú momentumai a követelmények közé-

szintén fölvetessenek. Mert a középiskolától azt kívánom, hogy minden tanítványát ne csak jó magyar emberré, de egyúttal egész emberré nevelje.

A vizsgálat ismétlése, pótlása és javítása körül is vannak egyenetlenségek, melyek igazságtalanságokra, más tekintetben pedig felületességekre vezetnek. Ezeknek reparálása ugyancsak szükséges volna; de minthogy ezek a kérdések inkább administratív jellegűek, azért ezekre kiterjeszkedni nem tartottam szükségesnek.

Bozóky Endre.

AZ ÉRETTSÉGI VIZSGÁLAT (BACCALAURÉAT) REFORMJA FRANCIAORSZÁGBAN.

Wlassics Gyula volt vallás- és közoktatásügyi miniszter egyik utolsó intézkedése ama rendelet volt, melyet a Közoktatási Tanács elnökéhez a középiskolai érettségi vizsgálat reformjának kérdésében intézett, így tehát az érettségi vizsgálat reformálása — föltéve, hogy az új közoktatásügyi miniszter is e nézeten van — nálunk is napirendre kerül.

Aktuális dolognak tartom tehát a Franciaországban most érvénybe lépett új érettségi vizsgálat mineműségét ismertetni, talán ebből is okulhatunk.

De mielőtt valódi tárgyamra áttérnék, talán nem lesz érdektelen a francia érettségi vizsgálat fejlődéstörténetét röviden vázolni.

Tudvalevőleg a francia középiskolai tanulók az érettségi vizsgálatot nem a középiskolákban, hanem a főiskolákban, egyetemi tanárokból álló bizottság előtt teszik le. Tehát a francia érettségi vizsgálat történeti fejlődése szoros összefüggésben van az egyetemi oktatás fejlődésével.

Mindenekelőtt az «Université de Paris» — mely 1631. alapítottott és az összes európai ily irányú intézeteknek mintaképeül szolgált — fejlődésére kell egy rövid visszapillantást vetnünk.

Az «Université de Paris» négy fakultásból állott, u. m. a theologiai, orvosi, jogi és művészetiből.

Ezen az egyetemen már alapítása idejében «Baccalauréat» nevű vizsgálatok szerepelnek, t. i. az egyetem növendékei, miután két évig logikai tanulmányokkal foglalkoztak, — melynek hallgatása a latin nyelv tudását föltételezte — a Baccalauréat nevű vizsgálat letételére jelentkeztek.

Később a «Collège de France» és a «Sorbonne» nevű intézetek is megkapták a jogot a logika taníthatására. Ezen intézetek növendékei, miután a grammatikát és retorikát hallgatták, beléptek a